

SHAYBONIYLAR DAVRI ME'MORCHILIGI TARIXI

Imomov Otabek

MM2-T-25 guruh tarix fakulteti Osiyo

xalqaro universiteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Shayboniylar davrida Movarounnahr hududida me'morchilik san'atining rivojlanishi, bunyod etilgan me'moriy obidalar va ularning tarixiy ahamiyati tahlil qilinadi. Shayboniy hukmdorlar tomonidan qurilgan madrasa, masjid, maqbara va karvonsaroylar o'z davrining yuksak me'morchilik namunasi sifatida baholanadi. Shuningdek, ushbu davr me'morchiligining o'ziga xos xususiyatlari hamda keyingi davr me'moriy taraqqiyotiga ko'rsatgan ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: Shayboniylar, me'morchilik, Movarounnahr, madrasa, masjid, maqbara, Buxoro, Samarqand, tarixiy obidalar, me'moriy meros.

KIRISH

XVI asr boshlarida Movarounnahrda hokimiyat tepasiga Shayboniylar sulolasining kelishi bilan siyosiy va iqtisodiy hayotda muhim o'zgarishlar yuz berdi. Bu davrda ilm-fan, madaniyat va me'morchilik rivojlanishiga katta e'tibor qaratildi. Ayniqsa, Buxoro va Samarqand shaharlari yirik madaniy markazlarga aylandi.

Shayboniy hukmdorlar o'z davlatining siyosiy qudratini namoyish etish, diniy-ma'rifiy hayotni rivojlantirish hamda xalq farovonligini ta'minlash maqsadida ko'plab me'moriy inshootlar qurdirganlar. Mazkur obidalar bugungi kunda ham o'zining tarixiy va madaniy ahamiyatini saqlab kelmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Shayboniylar davri me'morchiligi tarixi ko'plab tarixchi va san'atshunos olimlar tomonidan o'rganilgan. V.V. Bartold Movarounnahr shaharlari tarixini tadqiq etib, Shayboniylar davrida qurilgan me'moriy inshootlarning siyosiy va madaniy ahamiyatini yoritgan.

Ya.G'. G'ulomov va Pugachenkova Galina Anatolyevna O'zbekiston hududidagi tarixiy obidalarni ilmiy jihatdan o'rganib, Shayboniylar davri me'morchiligining o'ziga xos jihatlarini tahlil qilganlar.

L.I. Rempel Markaziy Osiyo me'morchilik san'ati rivojlanishida Shayboniylar davrining alohida o'rin tutishini ta'kidlagan. O'zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham Buxoro va Samarqanddagi me'moriy majmualarning tarixiy ahamiyati keng yoritilgan.

Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, Shayboniylar davri Temuriylar me'morchilik an'analari davomchisi bo'lib, yangi uslubiy xususiyatlar bilan boyitilgan davr hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolani tayyorlashda tarixiy-qiyosiy, tavsifiy va tahliliy metodlardan foydalanildi. Shayboniylar davriga oid tarixiy manbalar, ilmiy adabiyotlar hamda me'moriy obidalar haqidagi tadqiqotlar o'rganildi. Shuningdek, me'moriy yodgorliklarning qurilish uslubi va badiiy bezaklari tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Shayboniylar davrida me'morchilikning rivojlanishi davlatning iqtisodiy va siyosiy barqarorligi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Ayniqsa, Buxoro shahrining poytaxt sifatida rivojlanishi yangi me'moriy inshootlar qurilishiga turtki berdi.

Bu davrda quyidagi mashhur me'moriy obidalar bunyod etilgan:

Mir Arab madrasasi - Mir Arab madrasasi XVI asrning eng mashhur me'moriy yodgorliklaridan biri hisoblanadi. U Ubaydullaxon davrida qurilgan bo'lib, diniy ta'lim markazi sifatida faoliyat yuritgan.

Ko'kaldosh madrasasi - Ko'kaldosh madrasasi Shayboniylar davrining yirik me'moriy obidalaridan biri bo'lib, o'zining ulkan hajmi va nafis bezaklari bilan ajralib turadi.

Modarixon madrasasi - Modarixon madrasasi Abdullaxon II davrida bunyod etilgan bo'lib, Buxoro me'morchilik maktabining yuksak namunasi hisoblanadi.

Abdullaxon madrasasi - Abdullaxon madrasasi Shayboniylar davrida qurilgan eng muhtasham ta'lim maskanlaridan biri bo'lib, me'moriy yechimlarining mukammalligi bilan ajralib turadi.

Shayboniylar davri me'morchiligida pishiq g'ishtdan foydalanish, sirlangan koshinlar bilan bezash, murakkab geometrik naqshlar va arabiy yozuvlardan keng foydalanish kuzatiladi. Binolarning peshtoq qismi baland qilib ishlangan, gumbaz va ravoqlar esa me'moriy kompozitsiyaning asosiy qismini tashkil etgan.

Shuningdek, bu davrda karvonsaroylar, sardobalar, hammomlar va bozor majmualari qurilishi ham rivojlandi. Bu esa savdo-sotiq va iqtisodiy hayotning taraqqiy etganligidan dalolat beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Shayboniylar davri me'morchiligi Temuriylar davri an'alarini davom ettirgan holda yangi badiiy va konstruktiv yechimlar bilan boyitilgan.

XULOSA

Shayboniylar davri me'morchiligi O'zbekiston va Markaziy Osiyo me'morchilik tarixining muhim bosqichlaridan biridir. Ushbu davrda qurilgan madrasa, masjid, maqbara va boshqa inshootlar xalqning ma'naviy hayoti hamda davlat qudratini aks ettiruvchi yodgorliklar sifatida tarixda muhim o'rin egallaydi.

Shayboniy hukmdorlar tomonidan amalga oshirilgan bunyodkorlik ishlari natijasida Buxoro va Samarqand shaharlari yirik madaniy markazlarga aylangan.

Bugungi kunda ham bu obidalar milliy me'moriy merosimizning bebaho namunalari sifatida e'zozlanadi va jahon madaniyati xazinasidan munosib o'rin egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bartold V.V. Turkiston mo'g'ullar istilosi davrida. – Toshkent: Sharq, 1993.
2. Pugachenkova G.A. Arxitekturoe nasledie Uzbekistana. – Toshkent: Fan, 1984.
3. Rempel L.I. Arxitektura Uzbekistana. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1968.
4. G'ulomov Ya.G'. O'zbekiston tarixi. – Toshkent: Fan, 1976.
5. Ahmedov B. O'zbekiston xalqlari tarixi manbalari. – Toshkent: O'qituvchi, 1991.
6. Azamat Ziyo. O'zbek davlatchiligi tarixi. – Toshkent: Sharq, 2000.
7. Jabborov I. O'zbek xalqining etnografiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1994.
8. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. 12-jild. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2006.